

the two fish the date 618 H (1221 A.D.) is given. This may signify that the fortress was completed under this Sign of Zodiac. Another remote possibility is that the presence of the fish figures is related to the etymology of the word "fish". In old Turkish in Central Asia the word fish was used to signify cities, fortresses and palaces.²⁵ In Orhon inscriptions frequent reference is made to cities by the word "fish".²⁶ The fish figures found in the Konya fortress or in palaces may be the symbol of the city, fortress or palace. However, this thesis is merely an assumption due to the scarcity of such examples and due to the lack of sources to back it.

We do not think that the double-headed eagle and harpy figures found in the stuccos of Felekabad and the faience tiles of Kubadabad are related with the Signs of Zodiac. On the other hand, we know that fish, with its countless eggs, was used as a symbol of fertility and abundance. It is possible that double-headed eagle-fish and harpy-fish compositions symbolized fertility, abundance and luck.²⁷

The fish motif which is generally used as a symbol of the Zodiac may also have been used in connection with other complex symbolic representations in the same work. We see similar examples in other motifs of the rich and many-sided Seljuk figural art.

²⁵ Arat, R.R. Balık. İslam Ansiklopedisi. Cilt 2, Cüz 14. İstanbul 1950, p. 275. Barthold, W. Enzyklopaedie des İslam. p. 645.

²⁶ Ibid.

²⁷ The fish motif as a Christian symbol has been extensively used in Anatolia during the Early Christian, Armenian, and Byzantine Periods. The Fish Figures at Alahan near Mut (5 th. Century A.D.) and at the Achtamar Church (10 th Century A.D.) are such examples. See Verzone, P. Alahan Manastırı Üzerine Bir İnceleme, İstanbul 1955, Figs. 63, 64, 65, 67. See also Eyice, S. Büyük Balık Küçük Balığı Yutar. Türk Etnografya Dergisi. No. VII, VIII, 1966. İstanbul, pp. 5 - 7. Gough, M.R.E. The Early Christians, London 1961, Fig. 32. İpşiroğlu, M.Ş. Die Kirche von Achtamar. Mainz 1963, Abb. 12.

In Islamic Art, especially during the Seljuk Period, fish figures are encountered in handicraft. See, Lane, A. Early Islamic Pottery. Figs. 74 a, 86 b, 91 a. On Nature scenes painted on minai ceramics, stylized groups of fish are shown in ponds, lakes, and streams, all presented in miniature style. See Pope, A.U. A Survey of Persian Art. Vol V. Pl. 686, 687, 691 B, 692, 703, 708, 709, 715, 773. Fish Motifs are seen also in the Fatimid handicraft. See. Kühnel, E. op. cit. p. 219, Fig. 178, and Koeclin, R. — Migeon, G. Islamische Kunstwerke. Berlin, 1928, Pl. VII.

In E. Baer's article "Fish-pond ornaments....." fish-sun composition is represented (Fig. 6, 7, 10). The ancient Ottoman epic Menaçibi Ghazawati Sultan Sari Saltıq Ghazi refers to a human-headed bird living on an island and feeding on fish which it catches with its wings. (Baer, E. op. cit. pp. 20, 21). According to Baer, harpy together with fish is considered to bring luck and eternal life. p. 27.

M Ü N İ R A K T E P E

ÂBİDE VE SAN'AT ESERLERİMİZE ÂİT TÜRK TÂRİHLERİNDE MEVCUT BİLGİLER

Osmanlı türklerinin târihine âit ana kaynaklardan mühim bir kısmı anônim tevârih-i âl-i osmanlar, şehnâmeler, zafernâmeler ve hususî mâhiyet-te hazırlanmış olan târihler ile nihayet daha sonraki devirlerde ortaya çıkan vak'anüvislerin kaleme aldığı vekayî'nâmeler teşkil etmektedir. Hâlen bu eserlerin, çok az bir kısmı hâric, hemen hepsi eski harflerle yazına veya basma olarak, kütübhânelerimizde, yâhud Avrupa'nın başlıca kitabluklarında bulunmaktadır. İçlerinde siyâsî târihimize olduğu kadar, teşkilât, san'at ve edebiyata yâni kültür târihimize dâir de gayet bol bilgiyi ihtiva eden bu kaynaklar, henüz bugünkü yazı şekline çevrilemediği için, bir çok kimselerin istifâdesinden uzak, fâidesiz birer eşya hâlinde durmaktadırlar. Diğer taraftan gün geçtikçe, bunlardan fâide temin edecek olanların da sayısı azalmaktadır. Bu itibarla biz târihcilere ve târih sahasında yayın ile meşgul olan müesseselere yeni bir görev düşüyor demektir. O da millî varlığımızı bugünkü nesle intikal ettirebilmek amacı ile bahis konusu eserleri, daha sür'atli bir şekilde, bu sahada çalışan gençlerin ve meraklıların anlayabileceği bir hâle getirmektir. Şüphesiz bu iş büyük külfet ve masraflara mâl olacak bir mes'eledir; fakat her türlü imkânı sağladıktan sonra, bu hususta faaliyete geçmeyi düşünmek de, kanaatimizce bizleri her gün biraz daha geri bırakmakta ve geciktirmektedir. Bu itibarla biz bu yazımızda, küçük ölçüde ve kısmî şekilde olsa dahi, aynı dâvanın üzerinde durmak ve fâideli olmak amacı ile Breslau Üniversitesi profesörlerinden Dr. Friedrich Giese'nin 1922 yılında Breslau'da yayınladığı "*Tevârih-i âl-i Osman*"¹ adlı eseri ele alarak, onun içinde mevcut san'at

¹ Osmanlı Devleti'nin ilk devirlerinden bahseden bir kısım tarihlerin yazarları belli olduğu halde, bir kısmınınki de belli değildir. Diğer taraftan yazarları belli olanlar arasında dahi büyük nüsha farkları görmekteyiz. Bu itibarla bahis konusu eserler üzerinde araştırma yapmak ayrı bir çalışma konusudur.

Tevârih-i âl-i Osman nushaları, bunların Türkiye ve dünya kütübhânelerinde hangi numaralarda buldukları, istinsah tarihleri, birbirile olan karşılaştırması ve nihayet basılma şekilleri hakkında Çiftcioğlu Nihâl Atsız geniş bilgi vermiştir. Bak. **Osmanlı Tarihleri: I. (Aşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî, Tevârih-i âl-i Osman)**, İstanbul 1949, s. 83/5.

ve imâr faaliyetleriyle âlâkalı husûsları, bugünkü neslin anlayacağı bir hâle getirmek istiyoruz.

Derhâl şunu da kaydedelim ki, burada her hangi bir eserin mukayeseli yayımını yapacak, metnini tam olarak neşrecek değiliz. Böyle bir iddiâmız da yoktur. Gayemiz, daha çok san'at tarihi, mimârî tarihi ve kültür tarihi ile uğraşan öğrencilerin bu nevi' eserlerden faydalanmalarını sağlamak amacı ile trihlerimizde mevcut, inşaat ve san'at husûslarıyla alâkalı bilgileri, onlara akdamak, mühim gördüğümüz yerlere geniş ölçüde notlar koymak ve böylece faydalı olmakdan ibârettir. Bu bakımdan, şimdilik yalnız bahis konusu ettiğimiz *Anonim Tevârih-i âl-i Osman*'ın, san'at ve âbidâta âit konularını, sahife sırasına göre taramak suretile, buraya almış bulunuyoruz. Bu eserin ikmâlini müteakip, fâideli gördüğümüz diğer bir esere geçilecek ve böylece Osmanlı tarihine âit kaynak mâhiyetindeki eserler taranmaya çalışılacaktır.

TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMAN

Dr. Friedrich Giese, (Breslau 1922)

Mezar-ı Türk

S. 5 :

"... Ol zaman Mahan şehrinin padişahı Süleyman Şah idi kim Osman'ın dedesidir; âl-i Selçik ve âl-i Abbas tefrika olmağın Süleyman Şah dahi Mahan şehriden kopup Rum vilâyetine gelmeye niyyet etti ve hem işittikim Rum vilâyetinde sazalar olur, Süleyman Şah dahi memleketinden kopup Erzincan'a geldi. Erzincan'dan Rûm vilâyetine girdiler; Amasya tarafı kim rûmîlerdir ol tarafdandan çok gazalar ettiler; Rum vilâyetinden hayli vilâyetler aldılar; âkibet andan göçüb Haleb'e çıktılar. Ca'ber kal'ası derler bir kal'a vardır, gelüp önüne kondular. Fırat ırmağı suyu önlerine gelüp ırmağı geçmek dilediler. Yol iz bilmezler. ...Süleyman Şah atın depti, geçmek istedi, önü hod yarmış, Süleyman Şah Fırat ırmağında boğuldu... halk üşdü, ırmaktan çıkardılar; ol Ca'ber kal'asının önünde defin ettiler; şimdiki hâlde ona Mezar-ı Türk derler..."²

² Mezar-ı Türk, denilen Süleyman Şah kabri, 20 Ekim 1921 de, Ankara'da imzalanan, Türkiye - Fransa T'tilâf-nâmesi'nin 8. maddesi uyarınca, Suriye sınırları dahilinde bırakılmıştı. Ancak bu bölgede, Türkiye Cumhuriyeti hükûmeti, bir muhafız küt'ası bulundurmamak ve Türk bayrağı çekmek hakkını hâiz olacak; türbe ve etrafının tâmirleri de Türk hükûmeti tarafından yaptırılacaktı. Bu madde bilâhîre, 24 Temmuz 1923 de imzalanan Lozan andlaşması ile de aynen kabûl olundu. Bak. M. Cemil Bilsel, *Lozan, İstanbul 1933*, C. II, 214/16 ve 585; Enver Z. Karal, *Türkiye Cumhuriyeti tarihi*, İstanbul 1960, s. 110/11; Reşad Ekrem Koçu, *Osmanlı Muâhedeleri ve Lozan, İstanbul 1934*, s. 335/36. T.C. Bayındırlık Bakanlığı — *Bayındırlık İşleri Dergisi* (Yönetmelik Kısım) — yıl 4 (Nisan 1938), sayı 11 de vâziyet krokisi ve fotoğrafları vardır. Türbe etrafındaki Türk toprağı 8797 m² dir.

İznik şehri :

S. 7

"... Orhan Gazi... gelip İznik'i hisar etti. İznik ol zamanda gayet sarp ve mu'teber ve kalabalık şehir idi.³ Dört yanı sazlık ve bataklık idi. Şöyle kim adam yöresine varamazdı; hem içinde adam kalabalık idi. Şöyle rivâyet ederlerkim dört kapısı vardı; her kapısından bin alaca atlı kâfir çıkardı. Geri kalan renkli atı ona göre kıyas et, nice kalabalık şehirdi".

Daz Ali Hisarı :

Ol vakit kim Gaziler... gelüp İznik'in dâiresin yağma ettiler, kâfirleri nice kez çıktılar uğraştılar, Haktaalâ (S. 8) gazilere fırsat verüb kâfirleri sıyub hisara koydular; gördüler kim cenk ile alınmaz; dört yanı su, hiç katına adam varamazdı. Vardılar Yenişehir'den yana olan dağ divarında bir havâle kal'a yaptılar; ol kal'nın içine adamlar koydular. Ol zamanda Daz Ali derlerdi, bir dilâver vardı... ana kırk kişi koşup, ol hisara koyup İznik'e havâle kodular. Şimdiki hâlde ol hisarcığa Daz Ali Hisarı derler ve hem üst yanında bir yüksek kaya vardır anın dibinde bir soğuk pınar dahi vardır, ol pınara dahi Daz Ali Pınarı derler..."⁴

Yalova Kaplıcaları ve yanında bulunan ziyâretgâh :

S. 9.

"... Çünküm İznik'i aldılar bu kez Yalak Ovası'na dolaştılar. Zirakim ol vakit bu Yalak-Ovası sarp dağlar ve sarp hisarlardı ve hem bi-nihâye iller, vilâyetlerdi ve şenlik yerlerdi. Ol zamanda İznik ile İstanbul arasında olan dağlarda çâk İznikmid (İzmid)'e varınca ol dağlarda bir ağaç yoktu. Şöyle şenlikdi ki kal'alar ve şehirler ve köylerdi..."

Ol yörenin şenlik olmasına birkaç sebep beyan ettiler... Biri dahi olkim, meğer İstanbul'un tekfurunün bir mahbûbe kızı vardı, gayet cemile kızdı; onu tekfur gayet de severdi; nâgâh ol kız cüzam olmuştu; andan tekfur ne kadar memleketinde ve gayri iklimlerden ne kadar etibba (doktorlar) varsa mal döküp getirtmişti, hiç birisinden çâre olmadı. Nice kim timar ettiler hâsil olmadı... Tekfur bir gün vezirlerine eyitti; bâri bu kıza bir yer buluverüb anda koyun; anı ben bu hâlde görüp tasalanmayayım dedi. Meğer İstanbul'un karşısında Anadolu yakasında, Yalak-Ovası'nda bir Tanrı'dan ıssı su vardı,

³ İznik surları hakkında bk. A.M. Schneider ve W. Karnapp, *Die Stadtmauer von İznik (Nicaea)*, Berlin, 1938. Dört kapının adları: Yenişehir, Lefke, İstanbul ve Göl kapılarıdır. Bugün yalnız ilk üçü durmaktadır.

⁴ İznik'in Yenişehir cihetinde, tepelerin başladığı yerde olması gereken bu hisarın izlerinin hâlâ durup durmadığını araştırmak mümkün olmamıştır.

şöyle yerden kaynar çıkardı; çokluk su idi; vardılar yarâğın görüp (lüzûmlu eşyayı tenin edüp) anda gönderdiler... (S 10) Kız anda karar edüp dururken bir yüksek yere çıkup, ol yerden çıkup kaynayan suya nazar edüp dururken gördükim bir kara canavar geldi... ol suyun balçığına girüp gömülüp biraz yattı, andan çıkup dağlara giderdi, irtesi gün geri geldi, yattı, çıkup gine gitti. Öyle ede ede ol canavarın tüyü bitti, geldi, semirdi sağ oldu, güzellendi.⁵ Âhir ol kız, ol canavarı öyle görücek, gönlüne ilham düşdü... Belki Hakta'âlâ bana dahi sıhhat vere deyüp soyundu, ol suyun balçığına gömülüp yattı; bir nice gün isti'mâl etti... pâk oldu, tiz atasına müştucu (müjdecı) gönderdi... Tekfur onü işidüp, kayığa bünüp anda vardı. Kızını sağ esen bulup şâd oldu. Andan nice sıhhat bulduğun sordu. Kız dahi canavarı nice gördüğün ve kendinün vâsf-ı hâlini atasına beyan etti. Çünkü Tekfur ol sudan, ol hasiyeti gördü, ümid etti kim üzerine türlü türlü bina eylediler, kubbeler ve havuzlar ettiler ve kurnalar ettiler, bir hamam ettiler kim âlem-i kâinata [emsâli] yoku. Ol su gayet ıssı olmağın ayruk yerden kârgir ile soğuk su getirdiler; çok emekler çektiler; andan sonra yer altına gider gemiler ettiler; tâ hattâ denize değın ol gemiler yer altından gelir... (S. 11) Ol yerler hod şenlik idi ve illâ ol kızdandan ötürü dahi şenlik oldu ve hisarlar ve kal'alar ve şehirler oldu ki vâsfi olmazdı... Anda ol kâfirler karar ederken nâgâh bir gün bir üryan derviş çıka-geldi; anları islâma dâvet etti... Derviş ol arayı fethetti; anda karar etti. Âkıbet anda vefat etti; ziyâretgâh oldu. Şimdiki hâlde dahi ol hamam yanında ol mezar bellüdür, meşhûrdur, ol hamama varanlar ol mezarı ziyâret ederler..."⁶

Gündüzalp ve Aydoğdu'nun mezarları :

S. 12.

"... Osman Gazi dahi Hakka sığınûb... hazır olan gaziler ile gelüp, Koyun-hisarı'nda kâfirler ile buluşup azîm cenk ettiler, gayet kırgın oldu, kâfirlerden çok adam düşürdüler, gazilerden Osman'ın karındaşı Gündüzalp

⁵ Anadolu'daki kaplıca (veya ılıca) ların başkaları için de aynı hikâye anlatılmıştır. Nitekim Kırşehir vilâyetindeki Karakurt hamamında dahi aynı efsane tesbit edilmiştir, bk' S. Ünver, *Selçuk tababeti XI - XIV. üncü asırlar*, Ankara 1940, s. 107; R. Roman, *Şifâlı suları kullanma ilmi — Balneoloji ve Şifâlı Kaynaklarımız*, İstanbul 1942, s. 439 — 440.

⁶ Yalova'nın etraflı bir tarihçesi ile buranın arkeolojisi hakkında bk. A.M. Mansel, *Yalova ve civarı*, İstanbul 1936; s. 18 vd. da buradaki sıcak çamurlu mağara hakkında izahat vardır. Bu dervişin menakibi ise, eski Türk tarihlerinde tekrarlanmaktadır. Bu hususta bk. A.M. Mansel, *ay. esr.*, s. 43.

⁷ Koyunhisarı (= Baphaon) Gemlik'in güneyinde ve Bursa'nın kuzey doğusunda bulunuyordu.

oğlu Aydoğdu şehid oldu.⁸ Dinboz دین بو سınırandan Koyun-Hisarı'na değın, yolda ölüsünü defnettiler; mezarını anda belli ettiler; üzerine taş yığdılar, dâiresini çevirdiler. Ol vilâyette şöyle meşhurdur ki, her kiminki atı sancılansa, götürürler ol mezarı üç kez dolandırırılar... şifa bulur, hem yolca geçenler, toprağından alırlar giderler, sıtma tutana içirirler..."

Bursa Balabancık Hisarı :

S. 12.

"... Gaziler gelüp Bursa'nın üzerine düşdüler; Osman Gazi kim gördü cenk ile alınmaz, Kaplıca tarafında kim vardır, hisara karşı bir havâle yaptılar; karındaşı oğlu Aktimur'ı üzerinde kodu, gayet bahadır yiğitdi, yarar yoldaşlar kodular. Bir havâle dahi dağ tarafına yaptı; Balabancık derler bir kulu vardı, hasdı; Balabancık'ı ol hisara koydu. Bursa'ya havâle kodu. Şimdiki hâlde dahi ol hisara Balabancık hisarı derler. Ol iki havaleyi bir yılda yaptılar..."

Osman Gazi Türbesi :

S. 13.

"... Orhan Bursa'yı fethetti, hicretin 726 (1326) yılında vâki' oldu. Orhan Bursa'yı feth ettiğinde, Osman hayatta idi. Amma Bursa gazasına gelmediğine sebeb ayağı ağrırdı... Osman Gazi on dokuz yıl beylik etti, sonra Hak emrine vardı. Oğlu Orhan Bey oldu. Hicretin 727 (1326/27) yılında vâki' oldu Osman vasiyyet etti kim beni Bursa'da Gümüşkubbe altında koyun dedi.⁹ Amma bazıları derler Söğütçük'de defnettiler..."

İzmid Medresesi :

S. 13.

"... Orhan Gazi kendi geldi İznikmid (İzmid) i fethetti; kiliselerini yıkdı, yerlerine mescidler ve medreseler yaptı. Şimdiki hâlde İznikmid'de medresesi vardır..."

⁸ Muralt, *Chronographie byzantine*, II, s. 480 den naklen, İ.H. Uzunçarşılı, ölüm tarihini 27 Temmuz 1302 olarak kabûl eder. Bk. *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1961, s. 109.

⁹ Osman Gazi, Bursa'da Türk tarihlerinin Gümüşlü kümbet dedikleri, bir Bizans yapısına defnedilmiş ve burası Osman Gazi türbesi olmuştur. Bu türbe 1855 de Bursa'yı harap eden depremde tâmir kabûl etmeyecek derecede zarar gördüğünden 1868 de yerinde, herhâlde aynı temeller üzerine şimdiki türbe yaptırılmıştır. Bk. S. Eyice, *Bursa'da Osman ve Orhan Gazi türbeleri*, *Vakıflar Dergisi*, V (1962) s. 131 - 147, ayrıca 14 resim.

Gelibolu'da Kadı Fazlullah Tekkesi :

S. 14.

"... Yalak-ovası'n Akçakoca ile olan gazilere timar üleşdirdiler. Ermeni-bazarı'nı Yahşi lalaya verdiler ve Kandıri vilâyetin Akbaş'a verdiler. Bunların neslinden şimdi dahi vardır. Fazlullah Kadı kim şimdiki hâlde Gelibolu'da tekkesi vardır, Akçakoca neslindedir..."

İznik'de Orhan imâreti :

S. 14

"... Andan Orhan gelüp İznik'de bir ulu mescid câmi¹⁰ ve bir imâret yaptı. Kendi eli ile âşın üleşdirdi. İmâretlerde aş bişirmek ondan kaldı..."¹¹

I. Murad'ın eserleri :

S. 24.

"... Gazi Hünkâr bu fethi işidüb şâd'oldu; geri Bursa'ya indi, anda karar etti. Hicretin 767 (1365/66) yılında vâki oldu. Murad Gazi ol yıl oğlanların Yıldırım Bayezid'i ve Ya'kub Çelebi'yi sünnet eyledi, âlî düğünler eyledi ve Bilecik'de bir câmi yaptı¹² ve Bursa'da dahi bir câmi ve¹³ bir âlî medrese yaptı ve bir imâret dahi yaptı..."¹⁴

¹⁰ Orhan Gazi, İznik'in en büyük kilisesi olan Ayasofya'yı câmi hâline getirmiş, ayrıca Yenişehir kapısı dışında bir zâviye-imâret tesis etmiştir. Ayasofya hak. bk. Katharina Otto-Dorn, *Das islamische Iznik*, Berlin 1941, s. 9 vd.; A. Sâmi Ülgen, *İznik'de Türk Eserleri Vakıflar Dergisi*, I (1938) s. 55. Orhan Câmiî olarak da bilinen Ayasofya, 16. asırda bir yangın geçirdiğinden Kanûnî Sultan Süleyman devrinde Mimar Sinan tarafından büyük değişiklikler ile ihya edilmiştir. Geçen asırda tekrar harap olan Ayasofya, günümüze kadar harabe hâlinde gelmiştir. Bugün müzeye bağlı, bakımlı bir ziyaret yeri hâlinindedir. Son yıllarda, içerideki kalın toprak tabakası temizlenirken, binanın Bizans devrine âit muhteşem mozaik döşemesinin bir parçası bulunmuştur. Bk. S. Eyice, *Two mosaic pavements from Bithynia*, *Dumbarton Oaks Papers*, XVII, (1963), s. 373 - 383.

¹¹ Bu zâviye-imâret hakkında kşl. S. Eyice, *İlk Osmanlı devrinin dini - içtimâî bir müessesesi: Zâviyeler ve zâviyeli câmiler*, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, XXIII (1963) s. 56, not 140; bir kazı yapılarak bu binanın kalıntıları meydana çıkarılmıştır. O. Aslanapa, *İznik'de Sultan Orhan İmâret Câmiî kazısı*, *Sanat Tarihi Yıllığı*, I (1964 - 65) s. 16 - 31.

¹² E. H. Ayverdi, *Orhan Gâzi devrinde mimârî*, *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, I (1956) s. 140 - 144. Bilecik'deki Orhan Gâzi Câmiî'nin burada adı geçen yapı olması çok muhtemeldir.

¹³ I. Murad'ın Bursa'daki câmiî, hisarın içinde yaptırdığı Şehadet câmiîdir. Bu bina, 1855 depreminde harap olmuş, uzun müddet yarı yıkık hâlde durmuş ve sonraları, birçok aksanı yıkılıp kaldırılarak tâmir edilmiştir. Bu sırada, yakındaki Orhan Gazi câmiînin kitâbesi yan kapısı üstüne konmuştur. Bu câmi hak. bk. A. Gabriel, *Une capitale turque* : Brousse, Paris 1958, s. 45 - 46; K. Baykal, *Bursa ve anıtları*,

I. Murad'ın türbesi :

S. 27.

"... Murad Gazi otuz yıl beylik etti; andan vefat etti; andan düştüğü yerde dahi bir türbe yaptırub bellü ettiler. Şimdi dahi ol yerde türbesi durur.¹⁵ Andan meytini iledüb Kapluca'da defn ettiler.¹⁶ Hicretin 791 (1389) yılında vâki oldu. Andan Bayezid göçüb Edrene'ye geldi..."

Yıldırım Bayezid'in eserleri :

S. 28.

"... Yıldırım Han Bursa'ya vardı, anda câmi ve medrese ve timar-hâne başlatıp yaptırdı; tamam ettirdi.¹⁷ Andan sonra Edrene'de dahi bir imâret bünyad edüp, anı dahi tamam ettirdi.¹⁸ Andan sonra yine Bursa'ya vardı, andan leşker cemi' edüb Karaman'a çıktı..."

"... Kırallı leşkeri ile Tuna suyuna döküp, helâk etti; hicretin 793 (1391) yılında vâki oldu. Yıldırım andan göçüb gine Kostantaniyye'ye gelüp üzerine düşdü. Galata'dan yukarı bir yüksek bârû vardır, anda havâle yaptırdı.¹⁹ Dahi eğritti. Şöylekim kâfirleri âciz kaldılar. Âkıbetü'l-emr nâçar olup, tekfur adam gönderüp, Sultan Yıldırım Han ile sulh ettiler. Yıldırım dahi içine adam koyup kadı dikti. Taraklı-yenicesi'nin hisar erlerini sürüp, getirüp İstanbul'un içine koydular. Bir mahâllettiler, mescid yaptılar, hicretin 794 (1391/92) yılında vâki oldu. Andan Yıldırım Han Niğbolu'yı, Silistre'yi fethetti. Andan sonra Mora tarafına vardı, Karaferye'de (S. 29) oturdu; dahi

Bursa 1950, s. 55; S. Eldem, *Bursa'da şahadet câmiî konusunda bir araştırma*, *Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, I (1963) s. 313 - 326; E. H. Ayverdi, *Osmanlı mimarisinin ilk devri*, İstanbul 1966, s. 267 - 274.

¹⁴ Bu, Kaplıca İmâreti olarak adlandırılan Çekirge imâretidir ki, bugün Hüdâvendigâr câmiî olarak tanınır; A. Gabriel, *Brousse*, s. 51 vd.; E. H. Ayverdi, *İlk devir*, s. 231 vd.

¹⁵ I. Murad'ın şehid edildiği Kosova sahrasında bir makam - türbe inşa edilmiştir; bu türbe hak. bk. S. Eyice, *Kosova'da "Meşhed-i Hüdâvendigâr" ve Gâzi Mestan türbesi*, *Tarih Dergisi*, XII (1962) s. 71 - 82 ve 4 lev; M. Münir Aktepe, *Kosova (İsl. Ansk.)*, s. 871.

¹⁶ Bursa'daki türbe hak. bk. A. Gabriel, *ay. esr.* s. 61; E.H. Ayverdi, *ay. esr.* s. 290 vd.

¹⁷ Bursa'daki bu manzûme hak. bk. A. Gabriel, *ay. esr.* s. 65 vd.; E.H. Ayverdi, *ay. esr.* s. 419 vd., s. 454 vd. (Dârüşşifâ).

¹⁸ Edirne'de Yıldırım Bayezid imâreti, büyük bir ihtimâl ile bir Bizans yapısının temelleri üzerine kurulmuştur; bk. O. Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı devri âbideleri*, İstanbul 1949, s. 2 - 6; S. Eyice, *Zaviyeler*, s. 35; E.H. Ayverdi, *ay. esr.* s. 484 vd.

¹⁹ Burada Anadoluhisarının yapılması kastedilmektedir. Bu hisar hak. bk. A. Gabriel, *Les Châteaux turcs du Bosphore*, Paris 1943; E.H. Ayverdi, *ay. esr.* s. 501 vd.

dört yana akın saldı; mübalâğa mal cemi' etti; hem Karaferye'de bir imâret emredüp yaptırdı..."²⁰

Sivas Kal'asını Timur'un tahribi :

S. 36.

"... Timur Han elçi gönderdi, hisarı diledi. Vermediler. Andan Timur Han'ın lâğımçıları vardı; emrettikim kal'aya lâğım vurular. Heman el-urub lâğıma başladılar. Ol zamanda hisarda olanlar rivâyet ettilerkim hiç savaş etmeyüb hemen şöyle konup yatarlardı... Bunlar geleli yedi gün oldu. Sekizinci gün onu gördük kim Hisarın burgozları bir bir devrilip yıkıldı. Bunlar hod cümle hisarı lâğıma almışlardı. Hiç bizim haberimiz olmadı. Çünkim Hisar yıkıldı, andlaşup ahidleşdik kim bizi kırmayacak oldular, Hisarı verüb dışarı çıktık... Hisarın yıkılmayan yerlerin dahi yıktılar..."

Edirne'de Eski Câmî :

S. 49.

"... Mûsa Çelebi geldi, Edrene'de tahta geçti, padişah oldu. Hicretin 813 yılında vâki oldu. Emir Süleyman yedi yıl beylik etti; ondan sonra Mûsa Çelebi Bey oldu; Edrene'de karar etti. Eski Câmî'i bünyad bıraktı; ta yeryüzüne çıkınca binası yapıldı..."²¹

Karaman oğlu Mehmed Bey'in Bursa'yı yakması :

S. 52.

"... Sultan Mehmed, Mûsa ile Rumeli'nde kavuşurken bu taraftan Karaman oğlu yürüdü, Bursa'ya gelmeye kastedti. Sivrihisar'a geldi. Ol vakit Sivrihisar anın değildi, geldi ki dört yanın yaka, boza. Andan Bursa'ya geldi. Ol vakit Hacı Ivaz Paşa Bursa'nın sübaşı idi... Karaman oğlu dahi geldi. Bursa'yı hisar etti, şehrini oda vurdu; andan lâğımlar kazdırdı. Pınarbaşı suyunu ve gölün akıtıp hisarı lâğımlarla ala. Ivaz Paşa duydu. Hisar içinden lâğımları od'a (ateşe) vurdu, halkını kırdı. Bunlar bu cenkteyken, Mûsa'nın ölüsünü Kaplıca imâretine götürdüler. Karaman oğlu onu görüp kaçtı."

Minnet Beyoğlu Mehmed Bey imâreti :

S. 53.

"... Sultan Mehmed [bn. Bayezid] göçüp Bursa'ya geldi devlet ile, sonra

²⁰ Karaferye bugün Yunanistan'da Verria kasabasıdır. 1953 de burada henüz iki-üç câmî görülebiliyordu, bk. S. Eyice, Yunanistan'da Türk mimâri eserleri, Türkiye Mecmuası, XII (1955) s. 206.

²¹ Bk. O. Aslanapa, ay. esr. s. 6 vd.; R. Anhegger, Beitrage zur Frühosmanischen Baugeschichte, Zeki Velidi Armağanı, İstanbul 1953.

varup Samsun'ı aldı. Oğlu Sultan Murad Amasya'da oturdu. Çünki Samsun'ı aldı, gelüp İskilip'e uğradı; anda çok tatar gördü kim Timur Han'dan kalmışlardı. Ol tatar evlerini hep sürdürdü, Rumeli'ne geçirdi. Filibe yöresinde Konuş-hisarı'nda ve dâiresinde kondurdular. Minnet Bey oğlu Mehmed Bey'e ismarladı. Minnet Bey oğlu ol arayı ma'mûr eyledi; ol tatarlar anda kaldılar. Minnet Bey oğlu Mehmed Bey o Konuş'da bir imâret ve bir kervansaray yaptırdı; ol yerleri ma'mûr etti..."

Edirne :

S. 55.

"... Andan sonra sultan Mehmed varup Bursa'da karar etti ve Edrene'de Eski Câmî'i Emir Süleyman başladı; Mûsa Çelebi yerden yukarı kaldırdı. Âhiri sultan Mehmed'e nasib oldu. Ol tamam ettirdi. Andan Bursa'da dahi bir imâret yaptırdı.²² Evvel Edrene'de ol saray başladı,²³ düzdürdü. Andan sonra padişahlar Edrene'de durur oldular. İleri gelen beyler Bursa'da otururlardı. Ol vakit Edrene'nin hisarından taşrasında evler yoktu; andan sonra taşrası dahi hep ev oldu.²⁴ Andan sonra sultan Mehmed Edrene'de Allah emrine vâsıl oldu. Sekiz yüz yirmi dördünde (1421)..."

S. 66.

"... Hicretin 840 (1436/37) yılında yine sultan Murad Yeni Câmî'i Edrene'de bina edüp cuma günü kendi elile binasını vurup Engürûs vilâyetine sefer edüp..."²⁵

S. 70.

"... Sultan Mehmed padişah olup... yeni akçe kestirdi; Edrene'de karar etti, Hicretin 849 (1445/46) yılında. Andan sonra Sultan Mehmed [III.] hükmi hükümet içindeyken Edrene şehri oda yandı, helâk oldu, Hicretin 850 (1446/47) yılında..."

Yerköyü Hisarı :

S. 73.

"... Andan sonra sultan Murad [II.] Han gelüp Edrene'de karar etti. Ol

²² Bursa'da Yeşil manzûmesidir; bu eser hak. bk. A. Gabriel, Brousse, s. 79 vd.

²³ Edirne sarayı için bk. Rifat Osman, Edirne sarayı, Ankara 1957.

²⁴ Edirne fetholunduğunda, eski bir Roma castrum'u içine sıkışmış bir Bizans şehri idi. Muntazam çevreli hisar, maalesef geçen asır içerisinde yıkılmıştır; bugün pek az izi ile bir vakitler saat kulesi olan, bir burcu kalmıştır; S. Eyice, Bizans devrinde Edirne ve bu devre ait eserler, Edirne 600. Fetih yıldönümü Armağanı Kitabı, Ankara 1965, s. 65 vd.

²⁵ Yeni Câmî, Üç şerefeli adı ile tanınan eserdir; bu câmî hak. bk. O. Aslanapa, Edirne, s. 14 vd.

yıl sefer etmedi; tekrar yılda (852 = 1448 varup Yerköyü *برکوک* hisarın yaptırdı. Andan Eflâk iline akın verdi...”

Edirne Sarayı :

S. 73.

“... Sultan Mehmed Muharrem ayının on altısında (18 Şubat 1451) tahta geçti, padişah oldu. Andan dönüp Edrene'ye geldi. Tunca yanında bir saray başladı. Hicretin 856 (1452) yılında, bu tarih içinde... Andan sefer edüp Kostantaniyye katında Boğazkesen Hisarı'nı bina etti, hicretin 856 (1452) yılında...”²⁶

Aydıncık (Edincik) :

S. 75.

“... Semsie Hatun bir gün Süleyman peygambere eyitti, benim için bir âlî saray bina et kim ol saray gibi âlî bina hiç âlem-i kâynatda olmaya dedi... Süleyman peygamber dahi... hükme etti kim, bir yer bulun kim havası hûb ola, hem cennet misâl ola dedi. Anda benim için bir âlî saray edesiz dedi... Âkıbet vilâyet-i Rum kim... Yunan demekle meşhur, anda Akdeniz kenarında bir havası hûb yer bulup gördüler kim Aydıncık *آبدنجق* dağı derler. şimdiki asırda dahi vardır. Temâşâlık derler, eski bina, anda (S. 76) durur, âkıbet ol yeri beğenip... saray yapmaya meşgul oldular. Kûh-ı Elburuz'dan ve kûh-ı Kaf'dan buldukları yerden ne kadar mermer madeni varsa getirdiler. Sekiz somâki mermer direk kim Ayasofya'da vardır, anı... kûh-ı Kaf'dan getirdiler... Bir âlî saray yaptılar kim hiç dünyada, yer yüzünde kimesne bina eylememiştir... Çünkü ol köşkü tamam yapılar, Semsie Hatun gelüp ol köşkün içinde karar etti. Meğer kim Semsie ... puta tapardı. Süleyman'ın haberi yoktu... Semsie'nin bir ulu putu vardı. Ol putu Aydıncık'da olan köşkün içinde bir yerde saklamıştı...”

İstanbul'un kuruluşu efsanesi :

S. 76.

Süleyman peygamber dünyadan nakleyledi. Andan sonra nice nice padişahlar gelip gittiler; âkıbet Yunan vilâyetinden, Kayser-i rûm vilâyetinden bir ulu padişah koptu. Yanko bn. Madyan derlerdi... Yanko bn. Madyan ... tâ Engürûs kapısından tâ Semerkand tarafına varınca hükmederdi...

²⁶ Boğazkesen hisarı, bugün Rumelihisarı olarak tanınan kaledir. B. A. Gabriel, *Les châteaux turcs du Bosphore*, Paris 1943, s. 29 vd.; E.H. Ayverdi, *Fatih devri marisi*, İstanbul 1953, s. 415/25; S. Eyice *Rumelihisarı* mad. *İslâm Ansiklopedisi*, (1963) s. 773 - 777.

S. 78.

Yanko bn. Madyan kim Kostantaniyye'yi bünyad vurdu, Resûlullah'ın hicretinin bu tarihine değin 857, sultan Mehmed Gazi Kostantaniyye'yi fethetti... İlm-i hendese bilenler dünyayı çev çev hesab ettiler Kostantaniyye fethine değin bu kadar 2288 yıl ilerü bina olunmuştur...

Bu şehrin bina olmasına sebep ne idi? takdir de olsa gerekti. Çünkü Yanko bn. Madyan diledi kim bir şehir bünyad ede. Evet aceb ne yerde olsa deyü fikrederdi. Bu fikirdeyken bir gece, nâgâh yatarken düşünde dedilerkim yacağın şehri Karadeniz'den Akdeniz'e akar boğazın kenarına bina eyle dediler. Yanko bn. Madyan uyandı; vezirlerine eyitti, bana bu hâlli bir yer gösterdiler, bilmezim, ol yer ne yerdir? vezirler dahi bilmediler, tahayyürde kaldılar. Nâgâh, yine bir gece Yanko bn. Madyan'ı tahtundan döşegi ile kapılar getirdiler; şimdiki Kostantaniyye yeridir, anda kodular; dedilerkim ol yapacağın şehri bunda bina vur dediler. Heman dem Yanko bn. Madyan uyandı; Kendüyü bir acâib yerde gördü kim ve hem yalnız. Gözlerin yine yumdu bir havf vâki oldu. Aceb düşmüdü deyi geri gözün açtı. Gördü kim düş değıl. Uyandı durdu. Geldi kendüyü deniz kenarında gördü, yalnız, mütehayyir kaldı, durdu. Dört yanı seyran etti. Ol nâhiyede beylerinden birini buldu. Hâlini ahvâlini ona dedi. Ol bey dahi Yanko bn. Madyan idüğün bildi. Hemendem hizmet kuşağın kuşandı... Ol bey atlar getirtti, atlandılar, ol ikisi ol arayı gezdiler. Karadeniz'den Akdeniz'e giden boğazda, *سنبوسه* şeklinde, şimal tarafında, cezîre gibi olmuştur, şimdi Kostantaniyye onun yerindedir. Pes Yanko bn. Madyan ol yeri gördü, beğendi. Hem ol düşünde (S. 79) gösterdikeri yedi... Vezirine dedi, bize işâret oldu kim, bu yrede bir şehir bina eyle deyü. Vezir dahi... itaat eyledi. Şöyle ikdam ettilerkim ol yerde bir şehir bünyad edeler Ol yeri beğenüp bina eylemeye meşgul oldular. Yanko bn. Madyan her etrafın beylerine ve her memleketin padişahlarına elçiler gönderdi bana bunun gibi hâl vâki oldu ve hem bana bir şehir yap deyü işaret ettiler. İmdi siz dahi dostluk üzre himmet edesiz ve hem memleketinizde olan bennalardan ve ırgadlardan gönderesiz deyü haber gönderdi. Hind, Sind, Çin, Maçın, Kıfçak, Bulgar, Rus, Tatar deşt vilâyetine varınca, Engürûs'dan ve Moskov'dan ve Frenkistan'dan, tâ Mağrib zemîninden ve vilâyet-i Hâbeş'den ve Mısır vilâyeti Şama gelince ol tâfelerin beyleri ve padişahları hâlli hâlince bennalardan ve ırgadlardan göndereler. Ondan sonra ol yere bina vurmaya başladılar; gelüp evvel hendek kazmaya başladılar. Kırk gün, kırk arşın kazıldıktan sonra, nâgâh bir ehremen kubbe çıktı; ol kubbenin boyu ve dâiresi kırk arşındı. Âkıbet kapısının bulup açtılar; içinde değer nesne yok; ve illâ kubbenin içinde ne gördüler, beş yerde beş

kerkes var.²⁷ Bu kerkeslerin başları yok ve bir yerde dahi, altı, kerkes şeklinde miknadıdan elmasla örtülmüş; kubbenin altında dururlar ve illâ bu beş yerde olan kerkeslerin başları yoktur ve altıncı bölükde olan altı kerkesün başı vardır. Her bölük önünde birer levha durur, tarihleri yazılmış ve kazılmış. Çünkim ol levhaları alup nazar eylediler, gördüler kim hiç kimesne okuyamaz, yetmiş iki dil söyler, bilür adamlar getirdüler ve illâ ol levhada olan yazıları ne vechile idiğün bilemediler, hayran kaldılar...”

İstanbul surları ve diğer binalar :

S. 80.

“... Yanko bn. Madyan yedi yıl taşını, kirecini dökeli; esbabını hazır ettirdi. Sekizinci yılda etrâf-ı âlemden çeriler cem’ edüp her memleketin padişahları ve beyleri hâlli hâlince gönderdiği adamlar ve kendinin hükmünde olan leşkerler ile kırk kez yüz bin eri vardı; hazır edüp, hem kırk bin benna ve iki yüz bin ırgadı vardı, hazır durdular kim hisarın bünyadını vuralar... (S. 81) Bunlar, kırk günde şehrin bünyâdını bırakıp dâiresin tamam ettiler. Üç yüz altmış bir burgoz ettiler. Her bir burgozun aralığın otuz beden ettiler ve altmış kapı eylediler. Her gün iki kapıdan çıkarlardı. Bir ayda altmış kapıyı divar eyledilerdi. Dolanırdı bac almakiçin. Andan sonra bin kilise ve altmış bin ev ve yüz hamam ve beşyüz kervansaray yaptılar;²⁸ Çünkim tamam ettiler, andan mecmû’ memleketlerden, Arab’dan, Acem’den, vilâyet-i Rum’dan ve Engürûs’dan zûlm ile çok evler sürdüler ve çok şehirlere viran eylediler, getürdüler, bu şehri zûlm ile doldurdular.

Çün şehir tamam oldu adını Yanko bn. Madyan kodular ve hem ol şehri ol bina etti... Andan şehrin dâiresinde (S. 82) ve sahralarında 360 pâre kal’alar yaptılar; tâ kim yabandan çeri cem’ etmeye muhtaç olunmaya... Ankûr? عنکور zamanında bir şehir bina ettirmişti, kim Yanko bn. Madyan dahi ol bina üzerine ol şehri tertib eyledi. Şehrin içinde miller [sütunlar] yaptırdı. Bir ulu mil yaptırdı; beş yüz arşın mikdarı. Şimdiki (zamanda dahi,

²⁷ Yazar, her bin yıl geçtikde, bir kerkesin başını kesüb buraya koyduklarını, başı kesik kerkeslerin biner yıla tekabül ettiğini kaydetmektedir. Bak. esas metin, s. 80.

²⁸ İstanbul’un kuruluşu ve surlarının inşası hakkındaki bu efsâne o derece mübalâğa ile doludur ki, içinde belki mevcut olan tarihi esası bulup çıkarmak imkânsız bir hâle gelmektedir. Surların inşası bugün girilen kara tarafındakiler) II. Theodosius (408 - 450) zamanına aittir; bu hususta bk. A.M. Schneider ve B. Meyer — Plath, *Die Landmauer von Konstantinopel*, Berlin 1943; şehirde ise hiçbir vakit bin kilise olmamıştır; kaynaklardan derlenen bütün kilise adları için bk. R. Janin, *La géographie ecclésiastique*, Paris 1953.

Ayasofya önündeki, çeşme üzerindeki) bakır at kim onun üstünde idi.²⁹ Nitekim Ankûr dahi öyle etmişti, Yanko Bn. Madyan dahi ol surette ettirdi. Ol mil üzerinde yedi başlı bir ejderha ettirdi kim, kimesne anı şerh eylese olmazdı. Yanko bn. Madyan, kendi sûretin bakırdan ettirüp ol ejderhanın üzerinde kodu. Şimdi kim Bakır-at (meydanı) yeridir. Önünde bir ulu kilise dahi yaptırdı kim, bin hücre vardı; her hücrelerinde yedişer ruhban sâkin olup, kendi dinleri ve mezhepleri tarıkınca okurlardı...”

İstanbul’un zelzeleden yıkılışı :

S. 85/86.

“... Çünkim yine bir nevrûz günü, cem’ olup ol kiliseye koyuldular... yeller esüp, yağmurlar yağıp ve dolular yağıp bir azım zelzele vâki oldu kim Nuh peygamber ve Hûd peygamber zamanında ve Salih ve Lût peygamber zamanında ... incileyn zelzele vâki olmamıştı. Andan ol saat Haktaâlâ’nın hışmı yetişüp ol zelzeleden ol kilise yeri yurdu ile kubbesi aşağı geçdi, yıkılıb zîr-ü zeber oldu. Ol keşişler ve ol rûhbanlar ve patrikler ve beyler ve bey oğlanları ve Yanko bn. Madyan ve ol arada olan leşker ve halk cümlesi, ol kilisenin altında kaldılar, helâk oldular... Şimdiki zamanda Kostantaniyye içinde, Ayasofya’nın katında olan yıkık kilise ve ol virâneler kim vardır oldür.³⁰ Çün hâl böyle oldu, ol kiliseden taşra olan ve yanında olan bâkî halk kim vardır, ol heybeti görüp dağıldılar; her biri bir tarafa perâkende oldular. Şehir ıssız kaldı, andan sonra ol şehir yıkıldı, harab oldu; insan gidüp içinden canavarlar oldu...”

Pes râvîler şöyle rivâyet etti kim, ol günlerde kim ol kilise yıkıldı, ol yıl içinde... Hazret-i risâlet [Muhammed] dünyaya gelmezden bu kadar, 710 yıl önceydi...”

İstanbul’un ikinci kuruluşu :

S. 86.

Yanko bn. Madyan’ın bir oğlu kaldı. Andan gitmişti; hazır değildi. Adına Buzantin بوزانطين derlerdi. Ol vilâyetden kaçıp Engürûs vilâyetine

²⁹ Burada bahsi geçen anıt ile üstündeki bakır (doğrusu tunç = bronz) atlı heykel, İustinianos’un heykeli olarak tanınır. Bu eserin basit bir resmi evvelce Topkapı Sarayı’nda iken, geçen asrın ikinci yarısında Budapeşte’ye hediye edilen bir elyazmada bulunmuştur; bu anıtın İmparator Theodosius’u da tasvir etmesi daha muhtemeldir. Bu anıt hakkında bk. Ph. W. Lehmann, *Theodosius or Justinian? A Renaissance? of a Byzantine rider*, *The Art Bulletin*, XLI (1959) s. 39 - 57.

³⁰ Eu efsâne tarihi bir değeri hâiz olmamakla beraber, *Tarih* müellifinin Ayasofya etrafındaki yıkık kilise ve virânelerin mevcudiyetine işaret etmesi bakımından ilgi çekicidir.

vardı. Engürüs ve Çih چح ve Cessar ve Moskov ve Bosna vilâyetin, tâ frengistan sınırına varınca ol memleketlerde kırk yıl bey oldu. Bunda şehri Kostantaniyye kırk yıl ıssız kaldı. İçinde ejderhalar ve yırtıcı canavarlar turdu, yerlendi. Buzantin kırk yıl Engürüs vilâyetinde beylik ettikten sonra,, gerü kâsd ettikim Kostantin şehrini yine ma'mur ede..."

S. 88.

Engürüs'dan leşker cem'edüp Kostantaniyye üzerine geldi. Pes hükmetti kim, ne kadar beyler var ise ve bey oğlanları, şehirliden şol kim dünyası vardır kim, niye gücü yeterse, tiz anlara hükmetti; şehrin içinde, yerin altını kazalar, tâ nihâyet bulduğu yere dek. Ol aradan bünyad vurular, kârgir saraylar ve köşkler ve kiliseler edeler; yerin içinden tâ yer yüzüne çıkınca yapalar; yer yüzüne çıktıkta yine ol binanın üstüne ağır binalar edeler; köşkler ve kârvarsaraylar ve kiliseler ve hamamlar bina edeler; vardılar bu vechile bina ettiler. Onun için bu binaları ettiler kim zelzele ve sâika kim, yanko bn. Madyan zamanında vâki' olmuştu, onun korkusundan; yerin altında olan binalara ol bünyadları ettiler. İmdi Kostantiniyye'nin iki kat olmasına sebep bu vechile oldu. Ol zamandan kalmıştır kim, şimdiki zamanda dahi ne kadar yerin altında kazalar ise ağır binalar bulurlar.³¹ Ol zaman halkı her kaçan ki bir sâika ve yıldırım ve yağmurlar yağsa ol yerin altında olan binalara girerlerdi...

S. 89. Çün Bizantin بظن İstanbul'u ma'mur etmeye başladı, ol mil kim yıkılmış idi, yine bir mil yaptırdı. Andan üzerine bir fil sûretin düzdürdü. Andan kendi sûretin kim bakırdan ettirdi; Andan ol mil üzerinde koydurdu. Bizantin file binerdi. Zirâ kim at çekmezdi... Yine nevrûz günlerinde tâun oldu. Bizantin, tâun ile helâk oldular. Şöyle kırıldılar kim, öşrü dahi kalmadı. Tâundan kurtulan halk yine dağılıp gittiler; şehir ıssız kaldı..."

Kostantaniyye :

S. 89.

"... Bizantin oğullarından Kostantin bn. Alanya علايه adlı bir padi-

³¹ Bütün bu efsânenin esas dayanağı, İstanbul'un hemen her noktasında rastlanan eski mahzenler ile su sarnıçlarının çokluğudur. Evvelce bu çeşit eserler etraflı surette incelenmiş, bk. Ph. Forchheimer ve Y. Strzygowski, *Die byzantinischen Wasserbehälter von Konstantinopel*, Wien 1893; ve K. Wulzinger, *Byzantinische Substructionsbauten Konstantinopels, Jahrbuch des Arch. Instituts*, XXVIII (1913) s. 370 - 395; fakat o tarihlerden sonra daha pek çok sayıda başka mahzen ve sarnıçlar bulunmuş ve son istismlâklar ile yeni büyük binaların yapılması için toprak hafriyatında daha başkaları da ortaya çıkmaktadır.

şah, Engürüs vilâyetinden kopup geldi. Ol dahi bu şehri ma'mur etmek istedi. (S. 90)... Evvelkiden dahi yeğ oldu. Güzel binalar ve miller ve kiliseler yaptılar ve bir kâmil dahi gelüp bir tılsım bağladı. At-meydanı'nda tunçdan bir ejderha şeklinde dizüb bir tılsım üzerine bir havas yazıp koydu. Andan ol ejderha şeklinde olan tuncu At-meydanı'nda dikdirdi. Meğer ol şehrin hasiyyeti oldur kim, ol şehir viran oldukda içinde yılanlar ve ejderler durmuştu.³² Adem oğlanı, yilandan ve ejderhadan içine giremezlerdi ve yürüyemezlerdi. Ol tunçdan kim, ejderha şeklindedir; anı kim dikdiler, hemen yılan çıyan ve ejderhalar, ne kim varsa cümle helâk oldular. Ol zamandan tâ bu zamana değin ol yerde yılan ve çıyan ve ejderha olmaz; olan dahi ziyan etmez... Andan malûmdur kim tılsım olduğu. Andan sonra Kostantin bn. Alanya ol şehri ma'mur edüp yaptırdı; andan adın Kostantaniyye kodu. Bu ad evvel bina olduğundan sonra konu. Andan sonra Kostantin bn. Alanya ve Asfiyye ol şehirde karar edüp kaldılar..."³³ (Devamı var)

³² Bu, bugün Sultanahmet meydanında sadece gövdesi duran **Burmali** direk. Aslında birbirine dolanmış üç yılan hâlinde olan bu anıt Platea zaferinin arkasından İrânlılardan alınan ganimetlerden Delphi kâhinine hediye edilmişti (oradaki orijinal şekli için b. A.M. Mansel, *Ege ve Yunan tarihi*, Ankara 1963, 2. baskı, res. 181); sonra İstanbul'a getirilerek Hipodrom'a yerleştirilen Yılanlı direk, Türk devrinde de uzun süre sağlam bir hâlde durmuştur. Ve Silâhdar Mehmed [Fındıklılı] Ağa'nın *Nusretnâme*'sinden öğrenildiğine göre ancak H. 1112 (1700) de başları kopmuştur... bk. V.L. Ménage, *The Serpent Column in Ottoman sources, Anatolian Studies*, XIV (1964) s. 169 - 173. Yılanlardan bir tanesinin üst çenesi geçen asır ortalarında bulunmuş olup, şimdi İstanbul Arkeoloji müzesindedir, P. Devambez, *Les grands bronzes du musée de Stamboul*, Paris 1937, s. 9 - 12; lev. 2. Aynı efsane Evliya Çelebi'de de vardır, bk. *Seyahatnâme*, İstanbul 1314, I, s. 65 - 67.

³³ Bu makalenin notları Semavi Eyice tarafından hazırlanmıştır.